

ПОЧАТКОВА ОСВІТА

 <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2026-3-178-183>

 <https://orcid.org/0000-0003-0218-2752>

КРИВОРОТЬКО Анастасія

докторка філософії, доцентка катедри педагогіки, дошкільної та спеціальної освіти,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

 kryvorotko.an@gmail.com

 <https://orcid.org/0000-0002-3704-8126>

НІЧУГОВСЬКА Лілія

докторка педагогічних наук, професорка,
професорка катедри педагогіки, дошкільної та спеціальної освіти,
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

 lilia-nichugovska@ukr.net

 <https://orcid.org/0009-0005-5996-5418>

СТАРИШКО Анастасія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 016.01 Спеціальна освіта (Логопедія),
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,

 nastastarisko@gmail.com

УДК 376-053.4-056.313:159.946.4(045)

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЧИТАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ

У статті висвітлено психолого-педагогічні основи розвитку читання у молодших школярів із порушеннями інтелекту. Підкреслено, що формування читацьких навичок є провідним чинником пізнавального, мовленнєвого та соціального розвитку дитини, адже читання забезпечує засвоєння знань, спілкування і пристосування до умов навколишнього середовища.

Зазначено, що процес опанування читання в дітей з інтелектуальними порушеннями має специфічні труднощі, пов'язані з обмеженнями у фонематичному сприйнятті, пам'яті, увазі, мисленні, а також із низьким рівнем мотивації. У статті розкрито сутність психолого-педагогічних засад як системи науково обґрунтованих принципів, методів і підходів, що визначають закономірності розвитку навичок читання у дітей із порушеннями інтелекту в умовах інклюзивного освітнього середовища.

Проаналізовано нормативно-правові документи, які регулюють освітній процес для дітей з особливими освітніми потребами.

Визначено, що вони створюють підґрунтя для реалізації права кожної дитини на доступну та якісну освіту, враховуючи її індивідуальні особливості розвитку.

Окреслено психолого-педагогічні умови ефективного навчання читанню: індивідуалізацію навчального процесу, поетапне формування навичок, використання мультисенсорних технологій, дидактичних ігор, створення позитивного емоційного клімату та партнерства з родиною.

Узагальнено наукові підходи українських і зарубіжних дослідників до проблеми формування читацьких умінь у дітей з інтелектуальними порушеннями. Наголошено на значенні розвитку виконавчих функцій, мотиваційно-емоційної підтримки та використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі навчання.

Доведено, що поєднання психологічного супроводу, корекційно-розвивальних методик і міждисциплінарної співпраці педагогів, психологів, логопедів і батьків забезпечує ефективне становлення навичок читання, сприяє соціалізації та інтеграції дітей із порушеннями інтелекту в суспільство.

Ключові слова: читання; інтелектуальні порушення; молодші школярі; психолого-педагогічні основи; інклюзивна освіта; індивідуалізація навчання; мультисенсорні методики.

Постановка проблеми. Навчання читання є одним із найважливіших завдань початкової освіти, оскільки саме читацька компетентність становить основу успішного засвоєння навчального матеріалу, розвитку пізнавальної діяльності, мовленнєвої компетентності та соціалізації дитини. Читання виступає не лише базовою навчальною навичкою, а й ефективним засобом пізнання навколишнього світу, розвитку мислення, пам'яті, уваги, уяви та формування комунікативної компетентності. Від рівня сформованості навички читання значною мірою залежить успішність подальшого навчання, розвиток самостійності та здатності до повноцінної участі в суспільному житті.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах розвитку сучасної інклюзивної та спеціальної освіти, орієнтованої на забезпечення рівного доступу до якісного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Однією з найскладніших категорій здобувачів освіти є молодші школярі з порушеннями інтелекту, для яких формування

навички читання є тривалим і багатоетапним процесом, що потребує науково обґрунтованого психолого-педагогічного розвитку.

Ефективне формування навичок читання у дітей із порушеннями інтелекту передбачає використання індивідуалізованого та комплексного підходу, який враховує їхні психофізичні можливості, рівень мовленнєвого розвитку, особливості пізнавальної діяльності та індивідуальний темп засвоєння навчального матеріалу. Водночас результативність цього процесу значною мірою залежить від створення сприятливих психолого-педагогічних умов, професійної компетентності педагогів, використання сучасних корекційно-розвивальних технологій, а також тісної взаємодії закладу освіти із сім'єю дитини.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного осмислення психологічних механізмів і педагогічних умов розвитку читацької діяльності молодших школярів із порушеннями інтелекту в умовах реформування спеціальної та інклюзивної освіти, а також потребою вдосконалення науково-методичного забезпечення цього процесу.

Метою статті є розкрити психолого-педагогічні засади розвитку навичок читання у молодших школярів із порушеннями інтелекту, визначити особливості цього процесу в умовах інклюзивної освіти та окреслити ефективні умови, принципи й підходи до його організації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток читацьких навичок у школярів молодшого віку з інтелектуальними порушеннями в Україні відбувається відповідно до загальнонаціонального нормативно-правового поля, яке визначає правові, організаційні та методичні основи інклюзивної освіти.

Ключовим документом є Закон України «Про освіту» (Про освіту, 2017), що закріплює освітні права дітей з особливими освітніми потребами, зокрема тих, хто має інтелектуальні порушення, забезпечуючи створення належних умов для їх навчання та становлення.

Закон встановлює, що освітня система повинна бути доступною, пристосованою та сприяти всебічному розвитку дитини, беручи до уваги індивідуальні характеристики її здоров'я та пізнавальних здібностей.

Наступний крок у реалізації цієї політики – Концепція розвитку інклюзивного навчання, схвалена наказом Міністерства освіти і науки України (Концепція інклюзивного навчання, 2010). Цей документ окреслює стратегічні напрями формування інклюзивного освітнього середовища, в якому кожна дитина, незалежно від стану здоров'я

та рівня розвитку, має рівні можливості для навчання та соціалізації.

Концепція акцентує на потребі використання спеціальних педагогічних технологій, психолого-педагогічного супроводу, індивідуалізації навчального процесу, що критично важливо для формування навичок читання у дітей з інтелектуальними порушеннями.

Нормативним підґрунтям для організації освітнього процесу в початковій школі, зокрема для дітей з особливими освітніми потребами, є Державний стандарт початкової освіти (Держстандарт ПО, 2018). Цей стандарт, як і його наступний варіант (Держстандарт ПО, 2025), регламентує зміст, обсяги та рівні опанування освітніх програм, надає методичні рекомендації щодо застосування адаптивних та спеціальних освітніх технологій.

У контексті формування навичок читання нормативно визначено використання диференційованих підходів та технологій, що враховують індивідуальні особливості дітей з інтелектуальними порушеннями, що сприяє їх успішній інтеграції в освітнє середовище та суспільство в цілому (Держстандарт ПО, 2018).

В Україні цій проблематиці присвячено значну кількість досліджень, що створюють теоретичну базу та практичні рекомендації для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

О. Ковальчук (2023) у своїх дослідженнях розглядає розвиток мовлення у школярів з порушеннями інтелекту на уроках української мови. Зокрема, автор висвітлює основні шляхи ефективного розвитку мовлення, зокрема впровадження комунікативно орієнтованих технологій навчання, активне застосування комунікативних методів та подолання дисбалансу між змістовим (пояснювальним) і корекційно-розвивальним компонентами освітнього процесу.

Загалом, українські науковці сходяться на думці, що розвиток навичок читання у дітей з інтелектуальними порушеннями вимагає системного підходу, який поєднує психологічну підтримку, корекційно-розвивальні методики та тісну співпрацю педагогів і сім'ї. Запровадження інноваційних технологій та адаптованих навчальних програм дозволяє ефективно долати труднощі, пов'язані з інтелектуальними порушеннями, та сприяє успішній інтеграції дітей в освітній процес.

Виклад основного матеріалу дослідження. Праці українських вчених суттєво впливають на формування сучасних корекційних програм і освітніх стандартів. Вони забезпечують науково обґрунтовану базу для створення адаптованих навчальних

планів, що враховують потреби дітей з інтелектуальними порушеннями. Особливу цінність має підхід до навчання, що включає стимуляцію мотивації, розвиток емоційної сфери та використання інноваційних освітніх технологій, який активно підтримується вітчизняними дослідниками.

Проте, не тільки українські дослідники вивчали психолого-педагогічні основи розвитку читання у молодших школярів з інтелектуальними порушеннями, а й зарубіжні (A. Baddeley, P. Kirschner, C. Hendrick, E. Deci, R. Ryan, M. Snowling, C. Hulme). Їхні напрацювання розглянемо далі.

З психологічної точки зору, процес розвитку читання у дітей з інтелектуальними порушеннями включає:

- формування фонологічної обізнаності – здатності розрізняти та аналізувати звуки мови, що є основою для кодування та декодування письмових знаків (Kirschner, Hendrick, 2020);

- розвиток мовленнєвих умінь – розширення словникового запасу, розвиток граматичних структур, розуміння значення слів і речень, що необхідне для розуміння тексту (Snowling, Hulme, 2006);

- удосконалення когнітивних функцій – уваги, пам'яті, мислення, які забезпечують здатність аналізувати, синтезувати та запам'ятовувати інформацію з тексту (Baddeley, 2000).

- мотиваційно-емоційну підтримку – формування позитивного ставлення до читання, подолання страху помилок, розвиток внутрішньої потреби в читанні (Deci, Ryan, 1985).

Для дітей з інтелектуальними порушеннями характерні такі психологічні особливості: уповільнений темп мислення, обмежений обсяг робочої пам'яті, дефіцити у фонологічному аналізі, знижений рівень абстрактного мислення, а також труднощі з утриманням уваги. Ці фактори значно ускладнюють процес формування навичок читання та розуміння тексту (Swanson, Sachse-Lee, 2000).

Інтелектуальні порушення визначаються як стійке зниження загального рівня розумового розвитку, що супроводжується порушеннями адаптивної поведінки (DSM-5, 2013).

Такі порушення мають багатофакторний характер і можуть включати когнітивні, емоційні та соціальні труднощі, що безпосередньо впливають на здатність до навчання читання.

Психолого-педагогічна література підкреслює, що діти з інтелектуальними порушеннями мають знижену швидкість обробки інформації, слабку короткочасну та робочу пам'ять, а також дефіцити у

фонематичному сприйнятті. Ці проблеми ускладнюють формування механізмів розшифровки тексту та розуміння прочитаного (Gough, 1986; Swanson, Sachse-Lee, 2000).

Відомий когнітивний психолог Джером Брунер наголошує на важливості активної участі дитини в процесі навчання. Він вважає, що формування навичок читання потребує послідовного розвитку мисленнєвих операцій і засвоєння смислових структур тексту (Bruner, 1966).

Роботи А. Бадделі показують, що низький рівень робочої пам'яті у дітей з інтелектуальними порушеннями негативно впливає на здатність утримувати інформацію під час читання, що призводить до зниження розуміння тексту (Baddeley, 2000).

З педагогічної точки зору, розвиток навичок читання у цієї категорії дітей передбачає:

- індивідуалізацію навчання, що враховує рівень розвитку кожної дитини, її інтереси та темп засвоєння матеріалу;

- використання спеціалізованих методик – мультисенсорних, структурованих, що поєднують візуальні, слухові та рухові компоненти;

- поступове ускладнення завдань – від розпізнавання букв і звуків до читання простих слів і речень, з одночасним розвитком розуміння змісту;

- застосування дидактичних ігор, вправ для розвитку уваги, пам'яті, мислення, що підвищують мотивацію до навчання;

- тісну співпрацю з батьками, які створюють підтримуюче середовище для розвитку навичок читання поза школою.

Педагогічні підвалини теж ґрунтуються на впровадженні принципу досяжності: навчальний матеріал підносять, беручи до уваги специфіку сприйняття дитини, і на принципі поступовості – від простішого до складного, дозволяючи регулювати темп навчання.

Актуальні дослідження акцентують увагу на комплексності підходів до розбудови навички читання у дітей з порушеннями інтелекту, що об'єднує психологічні, педагогічні, соціальні й медико-корекційні елементи.

Психолого-педагогічний супровід забезпечує діагностику, корекцію та розвиток навичок читання з урахуванням ментальних та когнітивних характеристик (Bruner, 1966).

Міждисциплінарна співпраця педагогів, психологів, логопедів, дефектологів та батьків формує передумови для системного підходу до освіти. Використання інформаційних технологій навчання, котрі збільшують потенціал адаптації освітніх матеріалів.

Згідно з порадами Американської асоціації спеціальної освіти (DSM-5, 2013),

навчання дітей з порушеннями інтелекту має базуватися на індивідуальній програмі, котра враховує особливості розвитку кожної дитини.

Дослідники пропонують використовувати методики, що поєднують візуальні, аудіальні та тактильні подразники, що збільшує мотивацію та ефективність навчання (Snowling, Hulme, 2006).

Узагальнення ключових дослідження зарубіжних науковців представили у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні наукові підходи до навчання читання дітей із порушеннями інтелекту

Автор	Основні положення	Практичне застосування
Kirschner J.	Фонологічна обізнаність є ключовою для читання	Фонетичне навчання з акцентом на звуки
Bruner J.	Активне навчання через відкриття	Стимулювання мисленевих операцій
Baddeley A.	Роль робочої пам'яті у читанні	Тренінги пам'яті, вправи на увагу

Діти, що мають інтелектуальні порушення, не тільки демонструють загальне уповільнення когнітивного розвитку, а й виявляють конкретні недоліки в опрацюванні інформації.

Скажімо, повільний темп обробки даних ускладнює для них виконання навчальних завдань, що вимагають миттєвого розпізнавання літер та слів. У зв'язку з цим необхідно розробляти особливі методики з адаптованим темпом навчання (Fletcher et al., 2019).

Актуальні дослідження наголошують на користі мультисенсорного підходу в навчанні дітей з інтелектуальними порушеннями.

Поєднання слухових, зорових та тактильних стимулів сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу.

Прикладом є процес написання літер пальцем на піску одночасно з вимовлянням звуків та демонстрацією візуальних образів, що позитивно впливає на формування вмінь фонематичного аналізу.

Описаний підхід відповідає здатності дитячого мозку до змін і дозволяє пристосовувати навчання до конкретних потреб кожної дитини.

Діти з інтелектуальними порушеннями часто страждають від низької самооцінки через складнощі в навчанні. Емоційна підтримка, заохочення інтересу до читання та

позитивне заохочення – важлива складова психолого-педагогічної бази.

Згідно з теорією самовизначення, внутрішня мотивація є ключем до стабільного успіху в навчанні. Для цього важливо, щоб дитина відчувала себе успішною та компетентною. Педагог має створити середовище, де помилки розглядаються як природна частина навчання, а не як поразка (Deci, Ryan, 1985).

Сучасні дослідження в нейропсихології наголошують на значущості виконавчих функцій – уваги, планування, гнучкості мислення, самоконтролю – у формуванні навичок читання (Diamond, 2013).

У дітей з інтелектуальними порушеннями ці функції можуть бути недостатньо розвинені, що ускладнює їхню здатність зосереджуватися на тексті та послідовно виконувати навчальні завдання. Корекційні програми мають включати вправи для розвитку виконавчих функцій разом з безпосереднім навчанням читання.

Інновації в педагогіці дозволяють використовувати комп'ютерні програми, мобільні додатки, інтерактивні дошки, які адаптують навчальний матеріал до рівня розвитку дитини та забезпечують негайний зворотний зв'язок.

Такі технології особливо корисні для дітей з інтелектуальними порушеннями, адже пропонують різні способи подачі інформації, які враховують індивідуальні особливості сприйняття. Використання ігор на основі навчання стимулює інтерес і мотивацію.

Відомі дослідники показали, що найбільш ефективними для дітей з інтелектуальними порушеннями є комбінація традиційних методів (читання вголос, повторення, запам'ятовування), корекційних програм, які враховують психолого-педагогічні особливості, індивідуального підходу з використанням спеціальних навчальних матеріалів та соціально-психологічної підтримки, яка підсилює мотивацію (Hallahan, Kauffman, 2018).

Розвиток читання у дітей з порушеннями інтелекту потребує комплексного підходу, що враховує їхні пізнавальні особливості. Методика діагностики техніки читання оцінює швидкість, точність і інтонацію, допомагаючи виявити рівень сформованості навички та помилки (швидкість читання: високий – 60-80 слів/хв, середній – 40-59, низький – менше 40) (Каніщенко, 2015).

Розуміння прочитаного діагностується за моделлю Шелестової (2018a, 2018b) через питання різного рівня складності з урахуванням можливостей дітей (високий рівень розуміння – 80-100% правильних відповідей).

Спостереження за читацькою поведінкою допомагає виявити мотиваційні та емоційні чинники, що впливають на процес читання і є основою для подальшої корекції.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, психолого-педагогічні основи навчання читанню для молодших школярів з інтелектуальними порушеннями базуються на комплексному врахуванні недоліків фонетичного, когнітивного та емоційного характеру.

Ефективність навчання значно покращується за умов застосування індивідуалізованих підходів, мультисенсорних методик, а також активної співпраці з родиною.

Врахування цих факторів дозволяє розробити ефективні корекційно-розвивальні програми, які сприяють успішній соціалізації та інтеграції дітей з інтелектуальними порушеннями.

Список бібліографічних посилань

- Держстандарт ПО, 2018 – Державний стандарт початкової освіти: затверджений постановою КМУ від 21.02.2018 № 87 (із змінами, внесеними згідно з Постановою № 1000 від 06.08.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
- Держстандарт ПО, 2025 – Державний стандарт початкової освіти: затверджений постановою КМУ від 26 грудня 2025 р. № 1810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text>.
- Ковальчук, 2023 – Ковальчук, О. (2023). Розвиток мовлення в учнів з інтелектуальними порушеннями на уроках української мови. *Корекційна та інклюзивна освіта очима молодих науковців: збірник наукових праць*, 11(1): 142–148.
- Концепція інклюзивного навчання, 2010 – Концепція розвитку інклюзивного навчання: затверджена наказом МОН України від 01.10.2010 № 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0912290-10#Text>.
- Про освіту, 2017 – Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII (із змінами, внесеними за Законом № 4742-IX від 18.12.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
- Каніщенко, 2015 – Каніщенко, А.П. (2015). Навчання грамоти в 1 класі. Методика опрацювання сторінок «Букваря». Київ: Астамір-В. 208 с.
- Шелестова, 2018a – Шелестова, Л.В. (2018a). Вчимося читати. Робочий зошит для дітей 4–5 років. Ч. 1. Київ: Фенікс. 272 с.
- Шелестова, 2018b – Шелестова, Л.В. (2018b). Вчимося читати. Робочий зошит для дітей 6–7 років. Ч. 2. Київ: Фенікс. 276 с.
- DSM-5, 2013 – Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5. 5th ed. Washington, DC: American Psychiatric Association Publishing. 947 c. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>.
- Baddeley, 2000 – Baddeley, A. (2000). The episodic buffer: A new component of working memory? *Trends in Cognitive Sciences*, 4(11): 417–423. [https://doi.org/10.1016/S1364-6613\(00\)01538-2](https://doi.org/10.1016/S1364-6613(00)01538-2)
- Bruner, 1966 – Bruner, J.S. (1966). The process of education. Cambridge, MA: Harvard University Press. 175 p.
- Deci, Ryan, 1985 – Deci, E.L., Ryan, R.M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum. 371 c. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4899-2271-7>
- Diamond, A. (2013). Executive functions. *Annual Review of Psychology*, 64: 135–168. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-113011-143750>
- Fletcher et al., 2019 – Fletcher, J.M., Lyon, G.R., Fuchs, L.S., Barnes, M.A. (2019). Learning disabilities: From identification to intervention. New York: Guilford Publications. 520 p.
- Gough, 1986 – Gough, P.B. (1986). Decoding, reading, and reading disability. *Remedial and Special Education*, 7(1): 6–10.
- Hallahan, Kauffman, 2018 – Hallahan, D.P., Kauffman, J.M. (2018). Exceptional learners: An introduction to special education. Boston: Pearson. 560 p.
- Kirschner, Hendrick, 2020 – Kirschner, P.A., Hendrick, C. (2020). How learning happens: Seminal works in educational psychology and what they mean in practice. New York: Routledge. 309 p. <https://doi.org/10.26755/REVPED/2020.2/239>.
- Snowling, Hulme, 2006 – Snowling, M., Hulme, C. (eds.). (2006). The Science of Reading: A Handbook. Oxford: Wiley-Blackwell, 2006. 661 p.
- Swanson, Sachse-Lee, 2000 – Swanson, H.L., Sachse-Lee, C. (2000). A meta-analysis of single-subject-design intervention research for students with LD. *Journal of Learning Disabilities*, 34(2): 114–136. <https://doi.org/10.1177/002221940003300201>.

References

- State Standard of Primary Education: approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 21.02.2018 No. 87 (as amended by Resolution No. 1000 dated 06.08.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> [in Ukr.].
- State Standard of Primary Education: approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 26.12.2025 No. 1810. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1810-2025-%D0%BF#Text> [in Ukr.].
- Kovalchuk, O. (2023). Speech Development in Students with Intellectual Disabilities in Ukrainian Language Lessons. *Remedial and Inclusive Education through the Eyes of Young Scientists: Collection of Scientific Works*, 11(1): 142–148 [in Ukr.].
- The Concept of the Development of Inclusive Education: approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 01.10.2010 No. 912. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0912290-10#Text> [in Ukr.].
- On Education: Law of Ukraine dated 05.09.2017 No. 2145-VIII (as amended by Law No. 4742-IX dated 18.12.2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukr.].
- Kanishchenko, A.P. (2015). Teaching literacy in the 1st grade. Methodology for working through the pages of the "Primer". Kyiv: Astamir-V. 208 p. [in Ukr.].
- Shelestova, L.V. (2018a). Learning to read. Workbook for children 4–5 years old. Part 1. Kyiv: Phoenix. 272 p. [in Ukr.].
- Shelestova, L.V. (2018b). Learning to read. Workbook for children 6–7 years old. Part 2. Kyiv: Phoenix. 276 p. [in Ukr.].
- DSM-5, 2013 – Diagnostic and statistical manual of mental disorders: DSM-5. 5th ed. Washington, DC: American Psychiatric Association Publishing. 947 c. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>.
- Baddeley, 2000 – Baddeley, A. (2000). The episodic buffer: A new component of working memory? *Trends in Cognitive Sciences*, 4(11): 417–423. [https://doi.org/10.1016/S1364-6613\(00\)01538-2](https://doi.org/10.1016/S1364-6613(00)01538-2)
- Bruner, 1966 – Bruner, J.S. (1966). The process of education. Cambridge, MA: Harvard University Press. 175 p.
- Deci, Ryan, 1985 – Deci, E.L., Ryan, R.M. (1985). Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum. 371 c. URL: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-1-4899-2271-7>

- Diamond, A. (2013). Executive functions. *Annual Review of Psychology*, 64: 135–168. <https://doi.org/10.1146/annurev-psych-113011-143750>
- Fletcher et al., 2019 – Fletcher, J.M., Lyon, G.R., Fuchs, L.S., Barnes, M.A. (2019). Learning disabilities: From identification to intervention. New York: Guilford Publications. 520 p.
- Gough, 1986 – Gough, P.B. (1986). Decoding, reading, and reading disability. *Remedial and Special Education*, 7(1): 6–10.
- Hallahan, Kauffman, 2018 – Hallahan, D.P., Kauffman, J.M. (2018). Exceptional learners: An introduction to special education. Boston: Pearson. 560 p.
- Kirschner, Hendrick, 2020 – Kirschner, P.A., Hendrick, C. (2020). How learning happens: Seminal works in educational psychology and what they mean in practice. New York: Routledge. 309 p. <https://doi.org/10.26755/REVPED/2020.2/239>.
- Snowling, Hulme, 2006 – Snowling, M., Hulme, C. (eds.). (2006). The Science of Reading: A Handbook. Oxford: Wiley-Blackwell, 2006. 661 p.
- Swanson, Sachse-Lee, 2000 – Swanson, H.L., Sachse-Lee, C. (2000). A meta-analysis of single-subject-design intervention research for students with LD. *Journal of Learning Disabilities*, 34(2): 114–136. <https://doi.org/10.1177/002221940003300201>.

KRYVOROTKO Anastasiia

Ph.D in Pedagogy, Associate Professor at the Department of Pedagogy, Preschool and Special Education, Oles Honchar Dnipro National University

NICHUGOVSKA Liliya

Doctor Sciences of Pedagogy, Professor, Professor at the Department of Pedagogy, Preschool and Special Education, Oles Honchar Dnipro National University,

STARYSHKO Anastasiia

Student of the first (bachelor's) level of higher education, specialty 016.01 Special Education (Speech Therapy), Oles Honchar Dnipro National University

**PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL FOUNDATIONS OF READING DEVELOPMENT
IN PRIMARY SCHOOL CHILDREN WITH INTELLECTUAL DISABILITIES**

Summary. The article highlights the psychological and pedagogical foundations of reading development in primary school children with intellectual disabilities. It emphasizes that the formation of reading skills is a leading factor in the cognitive, speech, and social development of a child, since reading ensures the acquisition of knowledge, communication, and adaptation to the surrounding environment. It is noted that the process of mastering reading among children with intellectual disabilities involves specific difficulties related to limitations in phonemic perception, memory, attention, and thinking, as well as a low level of motivation. The article reveals the essence of the psychological and pedagogical foundations as a system of scientifically grounded principles, methods, and approaches that determine the regularities of reading skill development in children with intellectual disabilities within an inclusive educational environment.

The study analyzes regulatory documents governing the educational process for children with special educational needs, such as the Law of Ukraine "On Education," the Concept for the Development of Inclusive Education, and the State Standard of Primary Education. It is determined that these documents form the basis for ensuring every child's right to accessible and quality education, taking into account their individual developmental characteristics. The article outlines psychological and pedagogical

conditions for effective reading instruction: individualization of the learning process, step-by-step skill formation, the use of multisensory technologies and didactic games, the creation of a positive emotional climate, and family partnership.

The paper generalizes scientific approaches of Ukrainian and foreign researchers (A. Baddeley, J. Bruner, O. Kovalchuk, and others) to the problem of developing reading skills in children with intellectual disabilities. The importance of developing executive functions, maintaining motivational and emotional support, and using modern information and communication technologies in the learning process is emphasized. It is proven that the combination of psychological support, correctional and developmental methods, and interdisciplinary cooperation among teachers, psychologists, speech therapists, and parents ensures the effective formation of reading skills, contributing to the socialization and integration of children with intellectual disabilities into society.

Keywords: reading, intellectual disabilities, primary school children, psychological and pedagogical foundations, inclusive education, individualization of learning, multisensory techniques.

Одержано редакцією 28.07.2026
Прийнято до публікації 19.08.2026